

ARTE VIZUALE. Tata Brâncuși

Posted By Călin STEGEREAN On noiembrie 13, 2015 @ 12:00 am In | [No Comments](#)

Am văzut-o prima dată pe Alexandra Croitoru într-o expoziție la Cluj-Napoca, în anul 2010. Se afla în compania domnului Adrian Năstase, îmbrăcată cu un tricou gri, a cărui subțire dungă „grena” era perfect asortată cu cravata de aceeași culoare a fostului prim-ministru al României. Așezat, acesta a fișat acea mină prosperă, plină de încredere, și purta unul dintre costumele de firmă care i-au atras o parte din dușmăniile ce-l vor duce, pentru câteva luni, în penitenciarul de la Jilava. Relația dintre cei doi mi s-a părut din primul moment echivocă: deși Alexandra își sprijinea mâinile împreunate și împodobite cu bijuterii argintii de umărul drept al demnitarului, privirea sa glacială nu lăsa loc nici unei speculații frivole, de tipul celor care se lansează atunci când un cuplu este surprins într-o ipostază atât de intimă. Atingerea aceasta înghețată, a mâinilor, în formă de aripă, îmi pare acum premonitorie, dacă mă gândesc că, din anul 2004, când această imă – gine a fost realizată, destinul celui pe care l-au despărțit doar câteva voturi de președinția României a intrat într-un declin anunțat de replica ce datează din același an, a celui care i-a fost concurent la respectivele alegeri: „Adriane, nici nu știi cât de mic începi să fii”. Am revăzut-o pe Alexandra Croitoru de curînd, tot într-un context atins de aripa morții.

Marcată de o infirmitate despre care nu știam că se produsese între timp, artista, sprijinită într-un baston, înainta șchiopătînd prin strîmtele spații dintre pietrele tombale ale Cimitirului Montparnasse. Ajunsă la mormîntul lui Brâncuși, aceasta a depus deasupra, ca o mică coroană deșirată, bastonul avînd „designul” cunoscutei coloane a infinitului. O altă „ofrandă”, adusă și depusă pe piatra sub care se află și soții Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati, este masivul volum al lui Paul Rezeanu, *Brâncuși. Tatăl nostru*. Cu un cutter (instrument la care mă gândesc, de cînd cu 9/11, ca la *silent-killer*), artista a retezat firul-semn de carte, din fabricația volumului, și a plantat în loc o panglică tricoloră, adusă cu sine, ajustată cu același cutter, la mărimea potrivită. Un vînticel pornit ca din senin (o suflantă din off?) anima firavul roș'-galben-albastru, pe care camera focaliza într-un *the end* ce-mi amintește de flamura fluturînd de la finalul filmelor de propagandă comunistă rusești.

Eminescu și Brâncuși

Brâncuși și Eminescu au fost, mai mult de un deceniu, contemporani, dar este exclus să se fi întîlnit vreodată. Cînd poetul se stîngea, în 1889, Brâncuși, un băiat de 13 ani, era angajat la Craiova, după ce, cu doi ani înainte, începuse să slujească la un băcan din Slatina. Întîlnirea lor s-a produs o sută de ani mai tîrziu, în anul 1991, în tipografia Băncii Naționale a României, cînd chipurile le-au fost imprimate pe bancnotele noului regim „emanat” de Revoluție. „Eminescu” avea o valoare dublă față de „Brâncuși”, dar și așa, cu hîrtia de 500 de lei, ce-l înfățișa pe sculptor, făcea față boierește unei mese la un restaurant bun. Pentru că banul e ochiul dracului, necazurile nu s-au lăsat mult așteptate. În anul 1998, revista *Dilema* publica, în numărul 265, unul dintre primele „dosare” promise ale intelectualilor români și începea, firesc, cu cel mai „compromis”, poetul național Mihai Eminescu. Între coperti, o sumă de delațiuni (cu tonul celor din primele romane ale lui Buzura) menite să-l înfieraze pe cel devenit, fără voia lui, „poetul nepereche” și să-l coboare de pe pedestalul unde l-au așezat generații care au văzut în el o expresie a identității naționale. Despre

aceasta, Marius Chivu, un coleg de generație al Alexandrei Croitoru, scrie, în alt număr al *Dilemei*, devenite între timp „veche”, că „s-a încercat pentru prima și singura dată [...] deconstrucția cultului personalității poetului și a prejudecăților din imaginarul colectiv [...], fiind o invitație la relectură”. Ciudat e că relectura n-a fost una a revalorizării în context contemporan, ci a deriziunii, în care miștoul cîntă vocea întîii. Spre exemplu, pentru că despre Brâncuși am vorbit mai sus, iată ce scrie Marius Chivu despre „sinistra statuie a lui Gheorghe Anghel”, de la Ateneu: „Un Eminescu în boxeri, purtînd mantie, freză à la Bon Jovi și sfîrcuri erecte”. Procesul de intenție care i se face este de-a dreptul rizibil, poetul fiind acuzat, printre altele, că a sprijinit „cauza mai tuturor intereselor politice, morale sau literare ale *posterității*” (sic!). Printre alte exemple ale inadecvatei înțelegeri a sensului „dosarului” în cauză, nu este livrată și poziția Academiei Române, cuprinsă în *Dicționarul General al Literaturii Române*, care denunță întreprinderea ca „expresia unui proces mai general, vizibil și în domeniul istoriei, de demitizare a valorilor naționale”.

Brâncuși, rămas în Montparnasse, și nu la Bellu, cu un muzeu dedicat în inima Parisului, a scăpat, pînă de curînd, de similare procese de intenție, demitizante, așa cum cred unii că ar fi meritat. O expoziție în două acte, la Timișoara și Cluj-Napoca, *Fiii și fiicele lui Brâncuși. O intrigă de familie* s-a străduit, însă, să facă dreptate. Cu expresii aproape calchiate după cele din „dosarul” Eminescu, Alexandra Croitoru, curatorul expoziției, motivează în textele publicate: „Acest proiect se concentrează asupra cultului lui Constantin Brâncuși în România și discută modul în care performanța lui Brâncuși în contextul artistic internațional a fost investită cu sensuri legate de discursul naționalist și transformată în performanță a României”. Continuarea e gata să explodeze din cauza conținutului inflammat de termeni maximali, contradictorii sau pur și simplu halucinanți, servit ca argument irefutabil: „Acest cult al sculptorului este întreținut de-a lungul timpului de supraproducția exegetică a brâncușiologilor români, care, în final, influențează și modul în care Brâncuși este apropiat în strategii guvernamentale și comerciale, în cultura populară sau în diverse discursuri cu tentă naționalistă, precum cele ale dacologilor și ortodoxiștilor, sau transnaționale, ca cele ale yoghinilor sau ale masonilor”.

Citind mai departe, nu recunosc nimic din retorica învățămîntului de artă autohton care să fi generat o asemenea reacție, dar echipa proiectului crede altceva: „Ca artiști formați în România, am crescut cu modelul Brâncuși așezat pe treapta cea mai de sus a panteonului istoriei artei, supraexpunerea la acest discurs omagial generîndu-ne în final o nevoie de deconstrucție a mitului Brâncuși”. Două video-uri de Alexandra Croitoru jalonează expoziția de la Cluj, marcînd intrarea și finalul circuitului de vizitare, și ambele au moartea și cimitirul ca subiect. În debutul articolului, am descris unul din ele; celălalt e filmat în cimitirul de la Hobița, unde un personaj- caricatură, de care atîrnă panglici tricolore și care poartă un tricou cu chipul lui Brâncuși, simulează, secondat de un ajutor „civil”, căutarea mormîntului părinților sculptorului. Cînd îl găsesc, „ajutorul” trece micul perimetru îngrădit, călcînd peste flori și scormonind pămîntul din care pune cîtiva pumni într-un ștergar adus pentru acest scop. Tot o intruziune deconspiră cîteva fotografii care documentează acoperirea, de către Cristian Alexa, a ansamblului Masa tăcerii de la Tîrgu-Jiu, cu huse confecționate din materiale de camuflaj. M-aș mira să aflu că acțiunea s-a făcut cu voie de la autorități, pentru că ansamblul e protejat, dar ceea ce este sigur e faptul că ea aduce atingere dreptului de autor, în lipsa consimțămîntului celor în drept. În rest, expoziția, la fel ca „dosarul” Eminescu, are un caracter probator, cele mai multe „corpuri delict” (dintre cele relativ puține ce constituie expoziția) fiind replici artisanale – *objets trouvés* ale *Coloanei infinitului*, aduse de Vlad Nancă și Teodor Graur, alte „probe” fiind la fel de neconvingătoare, precum coperta unui disc muzical cu imaginea *Coloanei* de la Tîrgu-Jiu. Pentru că orice proces se bazează și pe declarații, în „instanță” sînt chemați cei care au scris în caietele de impresii de la Atelierul Brâncuși, aflat peste drum de Centrul Pompidou. Entuziastele opinii au fost transcrise și expuse aici cu mesajul subliminal, insinuant, că entuziasmul este o probă de naționalism desuet. Dar din ce poziție, decît tot una *ex cathedra*, pe care conceptul expoziției o dezavuează, poți judeca părerile oamenilor? Entuziasmul și mîndria generate de performanțele Simonei Halep, spre exemplu, exprimă altceva?

Uciderea colectivă a tatălui dominator

Există o vîrstă „iacobină” a judecăților drastice și a exceselor, dar de Brâncuși e greu să te iei, chiar indirect, în cheia pe care o face acest proiect. Condamnata exegeză românească dedicată subiectului Brâncuși, considerată hipetrofiată și patriotardă, este mult lăsată în urmă de studiile internaționale care i s-au dedicat. O simplă căutare pe net, pentru că bibliotecile sînt prea departe, poate fi edificatoare. Diag nos – ticat în cheie psihanalitică, demersul Alexandrei Croitoru e simplu de citit: uciderea colectivă a tatălui dominator, recte Brâncuși, devenit postmortem un strivitor și inhibant patriarh al artiștilor români. Detectarea unui cult al sculptorului în România e contrazisă de izbeliștea în care a fost lăsat, mulți ani, ansamblul de la Tîrgu-Jiu, de lipsa unor cercetări și lucrări actuale care să îi fie dedicate și de bîjbîiala autorităților în cazul exercitării dreptului de preempțiune în achiziția *Cumințeniei pămîntului*. Aștept cam de mult ca această generație de artiști, care are vîrsta lui Robespierre în anul ghilotinării sale, să chestioneze, spre exemplu, situația celor care au contribuit la cultul lui Ceaușescu, dar ei n-au nici o problemă să-și pună lucrările alături de cele ale unora ca Ion Bițan, autorul unor notorii tablouri ce-l reprezintă pe fostul dictator, sau să-i recunoască „maeștri” pe alți pictori de curte ai fostului regim. Nu cred că Brâncuși trebuie apărat, el se apără singur, așa cum a făcut-o și-n timpul vieții, o probă fiind episodul pe care l-a relatat chiar el, cînd, în 1903, comisia de recepție a bustului lui Davila i-a cerut să-i corecteze epoletii ce nu stăteau regulamentar: „Ar fi fost o muncă ușoară, dar ca de prostituată, care mi-ar fi adus cei cîtiva bani cît îmi trebuiau ca să-mi plătesc un bilet de drum de fier pînă la Paris. Dar ceva care se înnăscuse în mine și pe care simțeam că crește, an de an și de cîtiva în rînd, a izbucnit năvalnic și nu am mai putut răbda. Am făcut stînga-mprejur, fără nici un salut militar, spre marea panică și spaimă a doctorului Gerota, de

față..., și dus am fost, pomenind de mama lor”.

Fiii și fiicele lui Brâncuși. O intrigă de familie

Galeria Helios, Timișoara, 2 octombrie – 1 noiembrie 2015

Galeria Plan B, Cluj-Napoca, 6 octombrie – 5 noiembrie 2015

Article printed from Observator Cultural: <http://www.observatorcultural.ro>

URL to article: <http://www.observatorcultural.ro/articol/arte-vizuale-tata-brancusi/>

Copyright © 2015 Observator Cultural. All rights reserved.